

TRANSITION

Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

ПІСЛЯВОЄННЕ МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ

2022

TRANSITION

Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

Публікацію підготовлено за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Республіки Чехія.

У цій публікації висловлені виключно погляди авторів. Вони не обов'язково відображають офіційну позицію Міністерства закордонних справ Республіки Чехія.

Published under the financial support of the Ministry of Foreign Affairs of Czech Republic.

The views herein expressed are solely those of the authors and contributors and do not necessarily reflect the official position of the Ministry of Foreign Affairs of Czech Republic.

Автори: Денис Кобзін, Андрій Черноусов, Світлана Щербань.

Післявоєнне майбутнє України: звіт за результатами опитування.
– Київ, ХІСД, 31 стор.

©Денис Кобзін, Андрій Черноусов, Світлана Щербань.

©Харківський інститут соціальних досліджень, 2022.

ЗМІСТ

Загальна інформація про дослідження	4
Інформація про опитаних	6
Розділ 1. Очікування щодо завершення війни	8
Розділ 2. Стосунки з жителями тимчасово окупованих територій	11
Розділ 3. Майбутня доля тимчасово окупованих територій	14
Розділ 4. Можливі сюжети післявоєнного громадського порозуміння	19
Розділ 5. Перспективи післявоєнного відновлення України	24
Розділ 6. Потреби українців у допомозі в умовах війни	25
Розділ 7. Джерела та інформаційні потреби українців	28
Головні висновки	31

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ

— **Мета:** дослідити шляхи сприяння порозумінню в суспільстві після закінчення війни перемогою України.

— **Географія:** Україна, крім тимчасово окупованих територій, зокрема й АР Крим. Для зручності реалізації вибірки та подальшого аналізу територія України поділена на 6 умовних макрорегіонів — Центр (Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська області), Північ (Житомирська, Київська, Сумська, Чернігівська області), Схід (Харківська та Дніпропетровська області, а також окремі райони Донецької, Луганської, Запорізької областей), Захід (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області), Південь (Миколаївська, Одеська, окремі райони Херсонської області), місто Київ.

— **Обсяг реалізованої вибіркової сукупності:** 3018 респондентів.

— **Термін проведення:** збір даних відбувся з 05.11.2022 по 24.11.2022.

— **Методологія:** Стандартизоване кількісне опитування методом особистих інтерв'ю (face-to-face) за місцем проживання респондентів (квартирне опитування) із використанням планшетів (TAPI — Tablet Assisted Personal Interviewing) зі спеціальним програмним забезпеченням для соціологічних опитувань Lemur.

Дизайн вибірки: Вибірка є пропорційно стратифікованою за ознаками «макрорегіони» (Центр / Північ / Схід / Захід / Південь / м. Київ) і «тип населених пунктів» (обласні центри / інші міста та селища міського типу / села) у кожному окремому макрорегіоні. Для цього використано статистичні дані Державної служби статистики України на кінець 2021 року з урахуванням внутрішньо переміщених осіб за даними звіту International Organization for Migration¹.

Виконано стохастичний відбір населених (кластерів) з переліку всіх населених пунктів кожної страти із врахуванням розміру кластерів (кількості мешканців населених пунктів), тобто PPS (Probability Proportional to Size) відбір. Виконано стохастичний відбір початкових адрес для застосування маршрутної вибірки. Розраховано статевовікові квоти для відбору респондентів у домогосподарствах.

Отже, за вибірка є триступеневою, комбінованою — ймовірнісною на шаблі відбору населених пунктів і початкових адрес для маршрутів опитування, з квотним скринінгом на шаблі відбору респондентів у домогосподарствах. У цілому, вибірка репрезентує доросле населення України (віком 18 років і старше).

Статистична похибка з ймовірністю 0.95 не перевищує 2% для одномірних розподілів усіх опитаних².

---

¹ Ukraine Internal Displacement Report. General population survey. round 8 (23 August 2022): displacement.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R8_ENG_updated%20logo%20%281%29.pdf

² Теоретична похибка без урахування вибіркового дизайн-ефекту

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОПИТАНИХ

Статевіковий розподіл опитаних, а також розподіли за регіонами проживання респондентів (макрорегіонами) і типом населених пунктів відтворюють пропорції всієї генеральної сукупності, тобто всього дорослого населення України за даними державної статистики. Більше половини опитаних є винятково українськомовними, третина — білінгвами (користуються як українською, так і російською мовами). Більша частина опитаних за своїм матеріальним становищем є або малозабезпеченими (вистачає на харчування), або середньо-забезпеченими (вистачає на життя, крім придбання коштовних речей) [Таблиця А].

Серед опитаних 18% ВПО, 46% мають близьких і знайомих ВПО, 12% брали участь у бойових діях або втратили у бойових діях близьких, у 7% житло зруйновано або пошкоджене через війну [Рисунок А].

Таблиця А. Соціально-демографічні характеристики респондентів (N, %)

СТАТЬ	Чоловіча	1364	45%
	Жіноча	1654	55%
ВІКОВІ ГРУПИ	18-29 років	489	16%
	30-44 роки	883	29%
	45-59 років	765	26%
	60 років і старше	881	29%
РЕГІОН ПРОЖИВАННЯ	Центр	512	17%
	Північ	556	18%
	Схід	585	19%
	Захід	957	32%
	Південь	268	9%
	м. Київ	140	5%
ТИП НАСЕЛЕННОГО ПУНКТУ	Обласний центр	1000	33%
	Місто в області	831	28%
	смт, село, селище	1187	39%
МОВА СПІЛКУВАННЯ	Винятково українська	1674	55%
	Винятково російська	306	10%
	Українська та російська	1017	34%
	Інша мова	21	1%

Таблиця А. Соціально-демографічні характеристики респондентів (N, %)

МАТЕРІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ		
Ледве зводимо кінці з кінцями, іноді не вистачає на харчування	466	15%
На харчування вистачає, але придбання одягу або взуття викликає складнощі	856	28%
В цілому на життя вистачає, але не на цінні речі (меблі, холодильник тощо)	1117	37%
Матеріальних труднощів не маємо, за винятком особливо крупних покупок (житла, дорогого авто тощо)	347	12%
Жодних матеріальних труднощів не маємо, можемо дозволити собі практично все	124	4%
Відмова відповідати	108	4%

Рисунок А. Деякі факти з життя опитаних (%)

Base: усі опитані — 3018

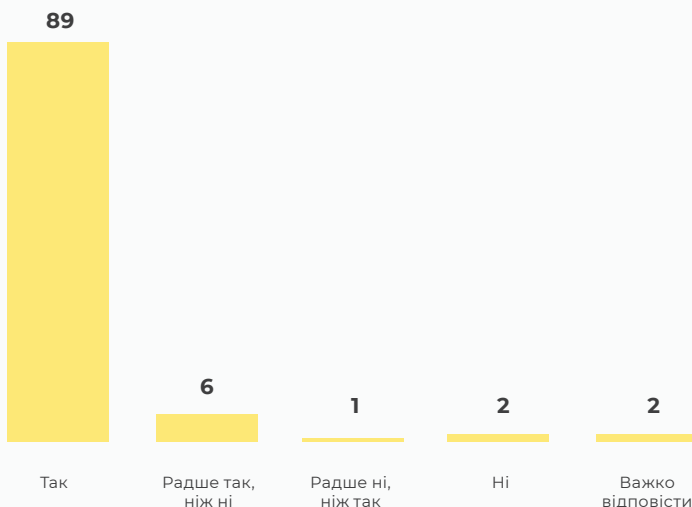
РОЗДІЛ 1 ОЧІКУВАННЯ ЩОДО ЗАВЕРШЕННЯ ВІЙНИ

Абсолютна більшість українців (89%) не має жодних сумнівів щодо повернення всіх тимчасово окупованих територій під контроль України, загалом 95% вважають це можливим [Рисунок 1.1].

Такі настрої жодним чином не залежать від соціально-демографічних ознак респондентів (статі, віку, місця проживання тощо).

Рисунок 1.1. Шанси повернення окупованих територій під контроль України (%)

Q: «Чи вважаєте ви можливим повернення окупованих територій під контроль України?»

Base: усі опитані — 3018

Досить однотайною також є думка, що заради завершення війни Україна не повинна йти на жодні компроміси, ані щодо втрати територій, ані щодо членства в НАТО, ані щодо європейської інтеграції, ані щодо статусу російської мови тощо [Рисунок 1.2].

Рисунок 1.2. Можливі компроміси заради завершення війни (%)

Q: «На які компроміси, на вашу думку, може піти Україна заради завершення війни?»

Респонденти могли вибрати декілька варіантів відповіді, тому сума всіх відповідей перевищує 100%

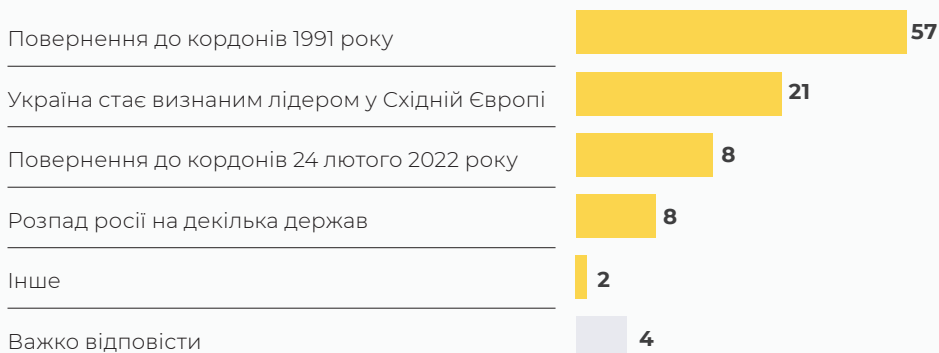
Base: усі опитані — 3018

Перемогою у війні над російським агресором більшість українців вважатиме повернення до кордонів 1991 року, тобто разом з тимчасово окупованими частинами Донецької і Луганської областей, а також з Кримом. Для помітної кількості українців перемогою у війні стане визнане лідерство України в Східній Європі [Рисунок 1.3]. І відповіді на це запитання також дуже злагожені.

Повернення Криму є важливою складовою перемоги України, тому що окупація півострова переважно більшістю українців (84%) сприймається частиною війни з Росією, що триває [Рисунок 1.4].

Рисунок 1.3. Очікування щодо перемоги України у війні (%)

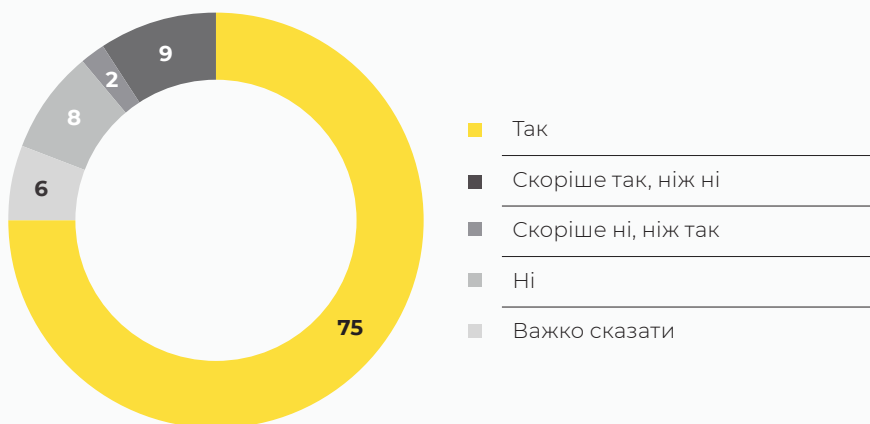
Q: «Що для вас означає перемога для України у війні?»

Base: усі опитані — 3018

Рисунок 1.4. Чи є окупація Криму частиною війни з Росією (%)

Q: «Чи вважаєте ви, що окупація Криму є частиною війни з Росією?»

Base: усі опитані — 3018

РОЗДІЛ 2

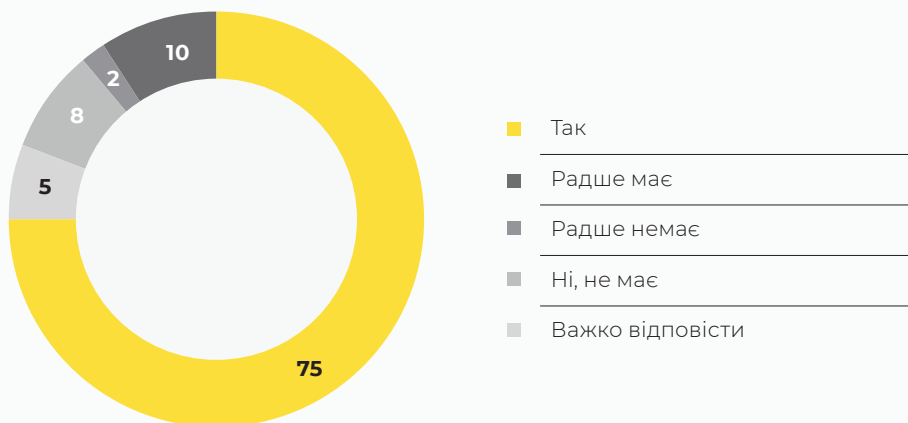
СТОСУНКИ З ЖИТЕЛЯМИ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Переважна більшість українців (85%) вважає, що з жителями тимчасово окупованих територій України варто зберігати зв'язок [Рисунок 2.1].

Розподіл на це запитання майже однаковий в різних соціально-демографічних групах учасників опитування.

Рисунок 2.1. Чи варто зберігати зв'язок з жителями тимчасово окупованих територій (%)

Q: «Чи має Україна сьогодні підтримувати зв'язки з мешканцями тимчасово окупованих територій?»

Base: усі опитані — 3018

Загалом ставлення до російського громадянства жителів тимчасово окупованих територій є досить толерантним. Значна частина опитаних взагалі не визнає це громадянством і відповідно пропонує ігнорувати ці «папірці». Багато хто готовий виправдовувати отримання російських паспортів, якщо це робилось вимушено, заради виживання в умовах окупації. Порівняно невелика кількість опитаних (14%) вважає це злочином, який передбачає покарання. Зокрема так сприймається отримання громадянства РФ як жителями територій, що були тимчасово окуповані після 24 лютого 2022 року, так і жителями тимчасово окупованому в 2014 році Криму [Рисунок 2.2].

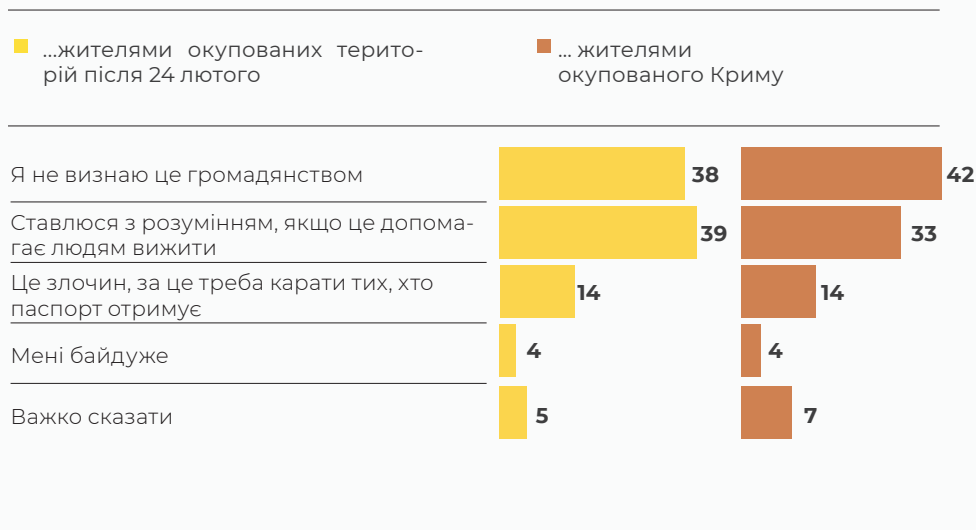
Думка, що російське громадянство, отримане на тимчасово окупованих територіях і в Криму, не варто взагалі визнавати громадянством, є дещо більш поширеною в західних, центральних та північних областях України. А більше виправдання українці з російськими паспортами можуть почути на Сході, Півдні та в Києві. Втім, незважаючи на певні розбіжності, ці дві позиції є домінуючими у будь-якому куточку України

[Таблиці 2.1–2.2].

Рисунок 2.2. Ставлення до російського громадянства деяких жителів тимчасово окупованих після 24 лютого територій України та Криму (%)

Q: «Як ви ставитесь до російського громадянства, набутого мешканцями територій, тимчасово окупованих після початку повномасштабної агресії? Як ви ставитесь до російського громадянства, набутого в тимчасово окупованому Криму?»

СТАВЛЕННЯ РОСІЙСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА НАБУТОГО

Base: усі опитані — 3018

Таблиця 2.1. Ставлення до російського громадянства деяких жителів тимчасово окупованих після 24 лютого територій України, в залежності від регіону проживання респондентів (%)

Q: «Як ви ставитесь до російського громадянства, набутого мешканцями територій, тимчасово окупованих після початку повномасштабної агресії?»

	РЕГІОН					
	Центр	Захід	Північ	Схід	Південь	м. Київ
Я не визнаю це громадянством	45	42	37	33	28	27
Ставлюся з розумінням, якщо це допомагає людям вижити	39	32	37	47	49	57
Це злочин, за це треба карати тих, хто паспорт отримує	11	16	17	11	11	12
Мені байдуже	3	3	3	4	6	2
Важко сказати	2	7	6	5	6	2

Base: українці, що проживають в різних регіонах України, зокрема у Центрі — 512, на Півночі — 556, на Сході — 585, на Заході — 957, на Півдні — 268, у м. Київ — 140

Таблиця 2.2. Ставлення до російського громадянства деяких жителів Криму, в залежності від регіону проживання респондентів (%)

Q: «Як ви ставитесь до російського громадянства, набутого в тимчасово окупованому Криму?»

	РЕГІОН					
	Центр	Захід	Північ	Схід	м. Київ	Південь
Я не визнаю це громадянством	50	47	43	35	34	29
Ставлюся з розумінням, якщо це допомагає людям вижити	30	27	27	44	39	42
Це злочин, за це треба карати тих, хто паспорт отримує	11	16	16	10	19	14
Мені байдуже	4	3	4	6	1	6
Важко сказати	5	7	10	5	7	9

Base: українці, що проживають в різних регіонах України, зокрема у Центрі — 512, на Півночі — 556, на Сході — 585, на Заході — 957, на Півдні — 268, у м. Київ — 140

РОЗДІЛ 3

МАЙБУТНЯ ДОЛЯ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

В Україні ще 14 березня набув чинності закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» Згідно з цим законом, за провадження господарської діяльності у взаємодії з представниками держави-агресора введено кримінальне покарання від штрафу до 170 тисяч гривень до позбавлення волі строком до 5 років. У цьому законі визначено й поняття «колабораціонізм». А саме колабораціонізмом є дії, що спрямовані на публічне заперечення громадянином України збройної агресії проти держави, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики цим громадянином, зокрема до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, невизнання поширення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями.

5 серпня 2022 року Кабінет міністрів України схвалив напрацьовані Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій законопроекти, які спрямовані на уточнення питань кримінальної відповідальності за колабораціонізм. Уточнення було необхідне, тому що формально під кримінальну відповідальність могли підпадати люди, які жодним чином не шкодять Україні, а вимушені працювати, щоб прогодувати власні родини та підтримувати життєдіяльність своєї громади: наприклад, лікувати хворих або забезпечувати роботу об'єктів критичної інфраструктури. Схвалені законопроекти подано на розгляд Верховної Ради.

Отже й учасники опитування мають думку, за які конкретні вчинки жителі тимчасово окупованих територій мають притягатись до кримінальної відповідальності, тобто кого слід вважати колаборантами. Насамперед це учасники незаконних збройних формувань, комбатанти, особливо ті, хто вчиняв тяжкі злочини. Також це керівники та інші співробітники органів окупаційної влади. Думка, що треба карати всіх пересічних громадян, які співпрацювали під час окупації з місцевою владою, не є досить популярною, так вважають лише 28% респондентів [Рисунок 3.1]. Більш конкретні думки щодо відповідальності та правових наслідків для колаборантів респонденти мали можливість висловити у відповідях на наступне запитання [Рисунок 3.2]. Найбільше підтримується пропозиція щодо кримінального засудження тих, хто співпрацював з окупантами. Колаборанти, які працювали, передусім на керівних посадах, в органах окупаційної влади, мають бути позбавлені права займати певні посади. Крім цього, доволі популярною є думка, що явні колаборанти мають пройти процедуру підтвердження громадянства України. Проте дещо іншу думку висловлює майже третина опитаних: жодного обмеження прав для цих людей не повинно бути, тому що життя в окупації саме по собі не є злочином, а отже карати за це пересічних громадян не треба.

Рисунок 3.1. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм (%)

Q: «Є різні думки, хто повинен нести кримінальну відповідальність за співпрацю з органами окупаційної влади.

А яка ваша думка, хто має нести кримінальну відповідальність?»

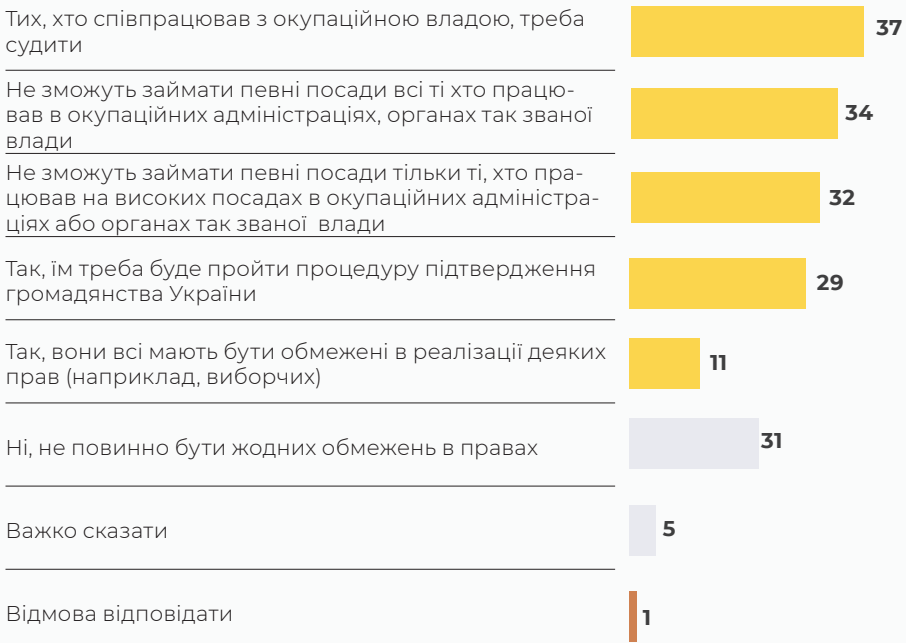

Респонденти могли вибрати декілька варіантів відповіді, тому сума всіх відповідей перевищує 100%

Base: усі опитані — 3018

Рисунок 3.2. Правові наслідки для жителів тимчасово окупованих територій (%)

Q: «Чи мають мешканці тимчасово окупованих територій бути обмежені в правах після повернення цих територій під контроль України?»

Респонденти могли вибрати декілька варіантів відповіді, тому сума всіх відповідей перевищує 100%

Base: усі опитані — 3018

Щодо того, як має відбутись правосуддя на деокупованих територіях України, існують дві найбільш поширені думки — або це суто внутрішні правові питання української держави, або справи повинні розглядатися українськими суддями, але із залученням міжнародних фахівців [Рисунок 3.3].

Є певні розбіжності у відповідях жителів різних регіонів. Наприклад, ідея міжнародного трибуналу має найбільшу підтримку киян, а бажання залишитись суто в межах українського законодавства — на Півдні і Заході [Таблиця 3.1].

Рисунок 3.3. Правосуддя на деокупованих територіях (%)

Q: «Як, на вашу думку, повинне відбуватись правосуддя на деокупованих територіях?»

Base: усі опитані — 3018

Таблиця 3.1. Правосуддя на деокупованих територіях, в залежності від регіону проживання респондентів (%)

Q: «Як, на вашу думку, повинне відбуватись правосуддя на деокупованих територіях?»

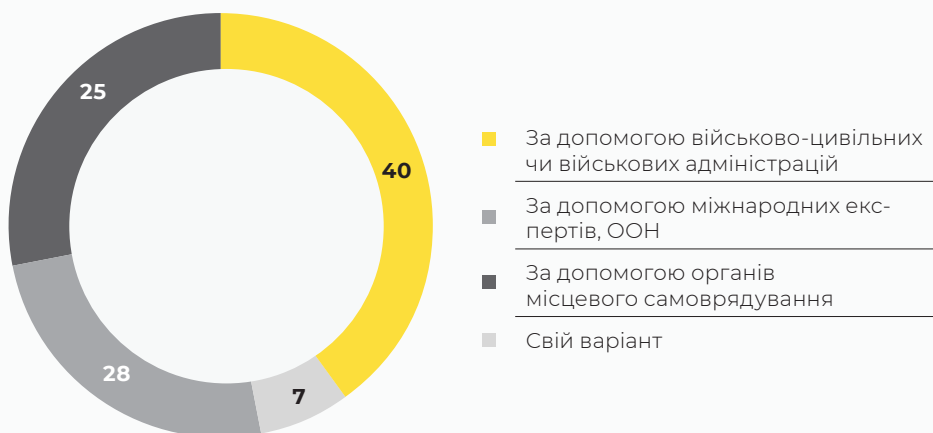
	РЕГІОН					
	м. Київ	Центр	Схід	Північ	Захід	Південь
В рамках чинного законодавства України	34	41	43	43	48	49
В українських судах, але із залученням міжнародних експертів	34	39	34	35	28	24
За допомогою міжнародного трибуналу	21	13	13	15	14	16
За допомогою створення нового органу судочинства	8	4	6	3	4	4
Свій варіант	3	3	4	4	6	7

Base: українці, що проживають в різних регіонах України, зокрема у Центрі — 512, на Півночі — 556, на Сході — 585, на Заході — 957, на Півдні — 268, у м. Київ — 140

Існують різні думки щодо найкращих методів адміністрування на деокупованих територіях. Найбільш поширеною пропозицією є керування за допомогою військово-цивільних або військових адміністрацій [Рисунок 3.4]. Проте щодо адміністрування у визволеному Криму думки розділились, трошки більше голосів за збереження півостровом статусу автономії [Рисунок 3.5]. Суттєвих розбіжностей щодо цих питань в різних соціально-демографічних групах не спостерігається.

Рисунок 3.4. Адміністрування на деокупованих територіях (%)

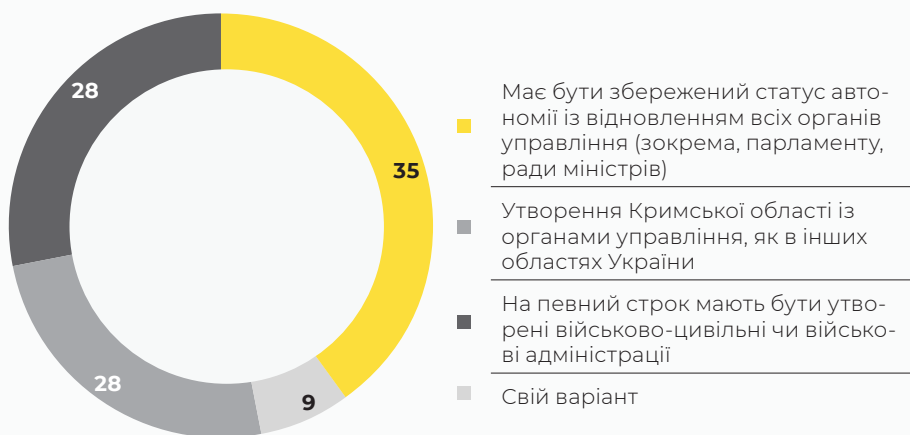
Q: «Як, на вашу думку, повинне відбуватись адміністрування на деокупованих територіях?»

Base: усі опитані — 3018

Рисунок 3.5. Адміністрування на деокупованій території Криму (%)

Q: «Як, на вашу думку, повинне відбуватись адміністрування на деокупованій території Криму?»

Base: усі опитані — 3018

РОЗДІЛ 4

МОЖЛИВІ СЮЖЕТИ ПІСЛЯ-ВОЄННОГО ГРОМАДСЬКОГО ПОРОЗУМІННЯ

Респонденти в цілому досить позитивно оцінюють перспективи післявоєнного громадського порозуміння між різними групами українців — між військовими та цивільними, переселенцями та місцевими жителями, мігрантами в інші країни та тими, хто залишився в Україні, україномовними та російськомовними. Найбільші побоювання щодо можливих конфліктів існують на мовному ґрунті, але навіть в цьому випадку лише 82% опитаних зазначають, що стосунки між україномовними та російськомовними залишаться добрими або принаймні задовільними.

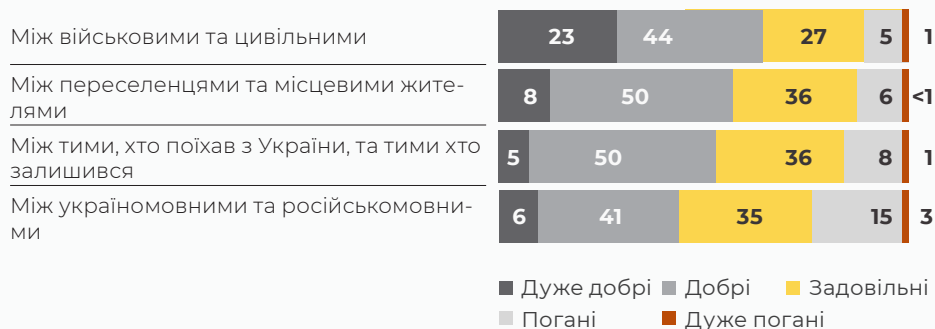
[Рисунок 4.1]

Саме ймовірність непорозуміння на мовному ґрунті викликало певні розбіжності у відповідях респондентів, які спілкуються українською та / або російською, а також жителів різних регіонів, на які накладається також мапа розповсюдження мовних практик. Зокрема, порівняно більш конфліктним це питання бачать суто україномовні респонденти, і відповідно жителі західних областей України.

[Таблиця 4.1]

Таблиця 4.1. Прогноз стосунків між різними групами населення у післявоєнній Україні (%)

Q: «На вашу думку, які будуть відносини поміж різними групами населення після закінчення війни?»

Base: усі опитані — 3018

Таблиця 4.1. Прогноз стосунків між україномовними та російськомовними, в залежності від віку та регіону проживання респондентів (%)

Q: «Які будуть відносини між тими, хто спілкуються українською, і тими, хто спілкуються російською?»

	МОВА СПІЛКУВАННЯ			РЕГІОН					
	Українська	Російська	Обидві мови	Захід	Центр	Південь	Північ	Схід	м. Київ
Добрі + дуже добрі	36	61	63	26	51	58	55	63	66
Задовільні	39	30	30	42	36	29	33	29	28
Погані + дуже погані	25	9	7	32	13	13	12	8	6

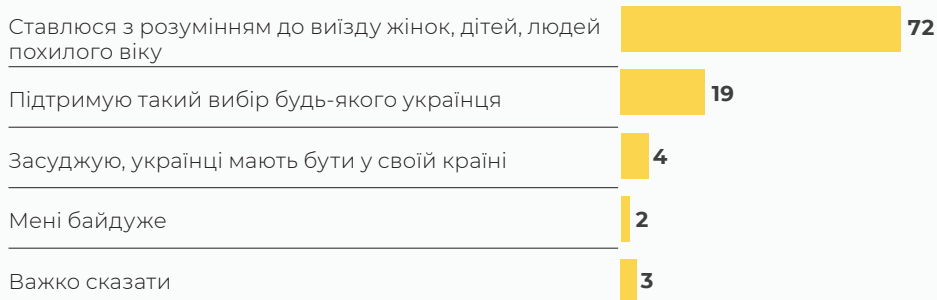
Base: українці за мовами спілкування, зокрема ті, хто спілкуються винятково українською — 1674, винятково російською — 306, двома мовами — 1017; українці, що проживають в різних регіонах України, зокрема у Центрі — 512, на Півночі — 556, на Сході — 585, на Заході — 957, на Півдні — 268, у м. Київ — 140

Зокрема ставлення українців, які залишаються в країні, до своїх співгромадян, які від початку війни виїхали за кордон, цілком позитивне, якщо йдеться про вимушений переїзд жінок, дітей, людей похилого віку, адже більшість опитаних ставиться до цього із розумінням. Втім майже кожний п'ятий респондент вважає, що рішення про виїзд з країни є невід'ємним правом кожного громадянина України [Рисунок 4.2].

Таким чином виїзд українців за кордон майже ніким не засуджується, отже й наврод чи стане джерелом непорозуміння між українцями після війни.

Рисунок 4.2. Ставлення до співгромадян, які від початку війни виїхали за кордон (%)

Q: «Як ви ставитеся до українців, які виїхали за кордон після початку війни?»

Base: усі опитані — 3018

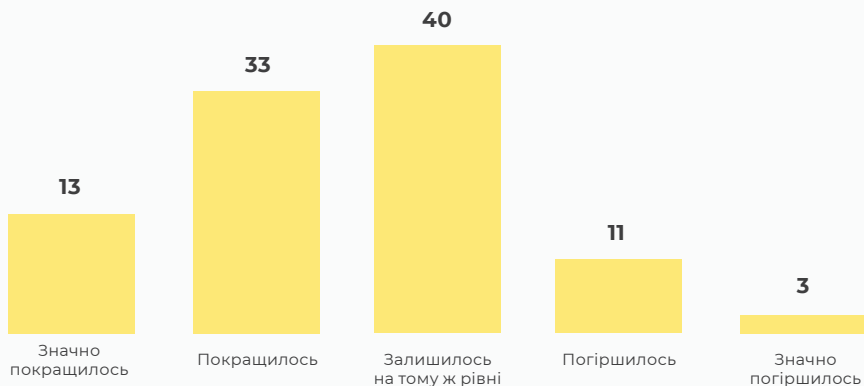
Українці завжди досить критично ставляться до влади, тому дуже нетипово спостерігати, що саме ставлення до органів державної влади, зі слів респондентів, від початку повномасштабної російської агресії проти України помітно покращилось (46%) або принаймні не погіршилось (40%) [Рисунок 4.3].

Зазначимо, що покращення ставлення до органів державної влади відбулося в усіх соціально-демографічних групах, але є дещо більш помітним серед молодих українців. Ставлення до влади приблизно однаково змінилось в усіх регіонах країни, крім Півдня, де респонденти порівняно частіше казали про погіршення й рідше про покращення свого ставлення до влади протягом останнього року [Таблиця 4.2].

Разом з тим ставлення українців до української православної церкви московського патріархату було досить лояльним до війни, проте зараз спостерігається його суттєве погіршення — так зазначають 59% українців. Ставлення до УПЦ 40% не змінилось. [Рисунок 4.4]. Дещо частіше про погіршення свого ставлення кажуть літні українці (60 років і старше). Жителі південних і східних областей України порівняно частіше за жителів інших регіонів зберегли довоєнне ставлення до УПЦ [Таблиця 4.3].

Рисунок 4.3. Динаміка ставлення до органів державної влади України (%)

Q: «Чи змінилося ваше ставлення до органів державної влади в Україні після початку російської агресії проти України?»

Base: усі опитані — 3018

Таблиця 4.2. Динаміка ставлення до органів державної влади України, в залежності від віку та регіону проживання респондентів (%)

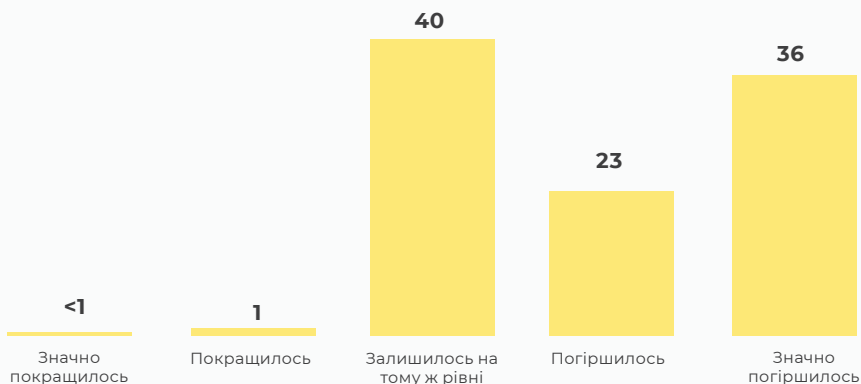
Q: «Чи змінилося ваше ставлення до органів державної влади в Україні після початку російської агресії проти України?»

	ВІК				РЕГІОН					
	18-29 років	30-44 роки	45-59 років	60+ років	Захід	Схід	м. Київ	Північ	Центр	Південь
Покращилось	54	49	42	43	46	50	51	49	45	34
Не змінилось	38	39	43	41	44	38	36	38	39	42
Погіршилось	8	12	15	16	10	12	13	13	16	24

Base: українці різного віку, зокрема 18-29 років — 489, 30-44 роки — 883, 45-59 років — 765, 60 років і старше — 881; українці, що проживають в різних регіонах України, зокрема у Центрі — 512, на Півночі — 556, на Сході — 585, на Заході — 957, на Півдні — 268, у м. Київ — 140

Рисунок 4.4. Динаміка ставлення до УПЦ московського патріархату (%)

Q: «Як змінилось ваше ставлення до української православної церкви московського патріархату після початку повномасштабної російської агресії проти України?»

Base: усі опитані — 3018

Таблиця 4.3. Динаміка ставлення до УПЦ московського патріархату, в залежності від віку та регіону проживання респондентів (%)

Q: «Як змінилось ваше ставлення до української православної церкви московського патріархату після початку повномасштабної російської агресії проти України?»

	ВІК				РЕГІОН					
	18-29 років	30-44 роки	45-59 років	60+ років	Південь	Схід	Центр	Північ	м. Київ	Захід
Покращилось	1	2	1	1	3	1	1	1	0	2
Не змінилось	48	42	40	34	56	50	40	38	39	30
Погіршилось	51	56	59	65	41	49	59	61	61	68

Base: українці різного віку, зокрема 18-29 років — 489, 30-44 роки — 883, 45-59 років — 765, 60 років і старше — 881; українці, що проживають в різних регіонах України, зокрема у Центрі — 512, на Півночі — 556, на Сході — 585, на Заході — 957, на Півдні — 268, у м. Київ — 140

РОЗДІЛ 5 ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯ-ВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Перепонами у післявоєнному відновленні України, з якими стикатимуться українці після перемоги, будуть насамперед наслідки цієї страшної війни — велика кількість постраждалих та зруйнована інфраструктура країни, а також економічні складнощі з наповненням бюджету і корупція. Решта проблем не здається загрозливою такою ж мірою [Рисунок 5.1]. Відповіді на це запитання в різних соціально-демографічних групах мають приблизно однаковий розподіл.

Рисунок 5.1. Можливі перепоны у післявоєнному відновленні України (%)

Q: «Що, на вашу думку, буде найбільше заважати відновленню України після закінчення війни?»

Респонденти могли вибрати декілька варіантів відповіді, тому сума всіх відповідей перевищує 100%

Base: усі опитані — 3018

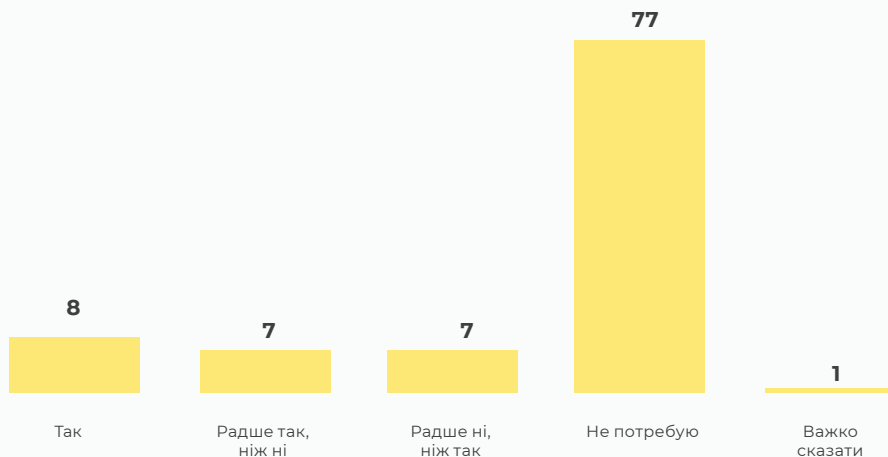
РОЗДІЛ 6 ПОТРЕБИ УКРАЇНЦІВ У ДОПОМОЗІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Незважаючи на всі жахіття військового часу, порівняно невелика кількість українців (15%) сьогодні усвідомлює і відверто каже про свої потреби у психологічній допомозі [Рисунок 6.1].

Це можна сказати про всі верстви населення, зауваживши лише, що потреба в психологічній допомозі дещо нижча у молоді (18-29 років), а також дещо різний рівень цієї потреби спостерігається в різних регіонах України [Таблиця 6.1].

Рисунок 6.1. Потреба у психологічній допомозі (%)

Q: «Чи потребуєте ви психологічної допомоги через війну в Україні?»

Base: усі опитані — 3018

Таблиця 6.1. Потреба у психологічній допомозі, в залежності від віку та регіону проживання респондентів (%)

Q: «Чи потребуєте ви психологічної допомоги через війну в Україні?»

	ВІК				РЕГІОН					
	18-29 років	30-44 роки	45-59 років	60+ років	Південь	Захід	Центр	м. Київ	Північ	Схід
Потребують	11	15	16	17	9	13	14	14	17	19
Не потребують	89	84	82	82	90	86	85	84	81	80
Важко відповісти	<1	1	2	1	1	1	1	2	2	1

Base: українці різного віку, зокрема 18-29 років — 489, 30-44 роки — 883, 45-59 років — 765, 60 років і старше — 881; українці, що проживають в різних регіонах України, зокрема у Центрі — 512, на Півночі — 556, на Сході — 585, на Заході — 957, на Півдні — 268, у м. Київ — 140

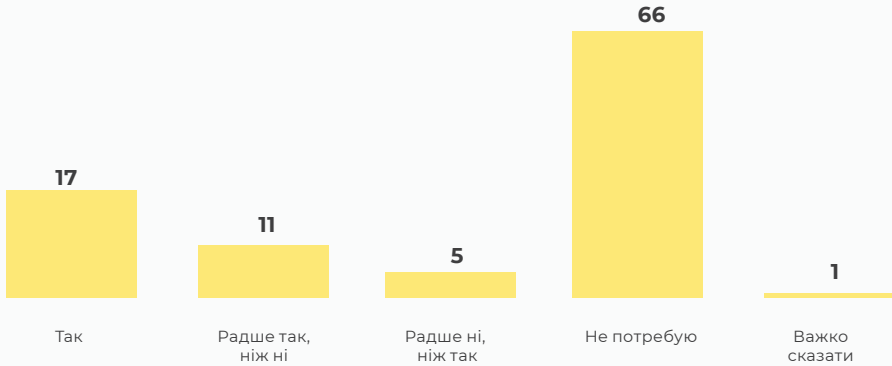
Гуманітарна допомога зараз потрібна 28% українців [Рисунок 6.2].

Очевидно, що цієї допомоги потребують перш за все найбільш вразливі верстви населення. Серед бідних, яким коштів не завжди вистачає навіть на їжу, гуманітарної допомоги потребують 67%, а серед малозабезпечених, яким коштів вистачає лише на їжу, — 35%.

Більші потреби в гуманітарній допомозі мають люди старшого віку. Існує порівняно невеликий попит на гуманітарну допомогу на Заході України, а найбільший — на Сході [Таблиця 6.2].

Рисунок 6.2. Потреба в гуманітарній допомозі (%)

Q: «Чи потребуєте ви гуманітарної допомоги через війну в Україні?»

Base: усі опитані — 3018

Таблиця 6.2. Потреба в гуманітарній допомозі, в залежності від віку та регіону проживання респондентів (%)

Q: «Чи потребуєте ви гуманітарної допомоги через війну в Україні?»

	ВІК				РЕГІОН					
	18-29 років	30-44 роки	45-59 років	60+ років	Захід	Північ	м. Київ	Центр	Південь	Схід
Потребують	14	24	30	36	16	26	30	30	34	44
Не потребують	86	75	69	63	84	74	70	69	65	55
Важко відповісти	0	1	1	1	<1	<1	0	1	1	1

Base: українці різного віку, зокрема 18-29 років — 489, 30-44 роки — 883, 45-59 років — 765, 60 років і старше — 881; українці, що проживають в різних регіонах України, зокрема у Центрі — 512, на Півночі — 556, на Сході — 585, на Заході — 957, на Півдні — 268, у м. Київ — 140

РОЗДІЛ 7 ДЖЕРЕЛА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ УКРАЇНЦІВ

Головними джерелами новин та інформації про війну є телебачення та інтернет-ресурси, зокрема соціальні мережі, новинні сайти, месенджери, ютуб [Рисунок 7.1]. Вибір джерел інформації значуще залежить переважно від віку — найбільша частка користувачів традиційних медіа (телебачення, друкованих газет, радіо тощо) спостерігається серед літніх українців (60 років і старше), разом з тим з віком зменшується частка інтернет-користувачів, особливо помітно — користувачів соціальних мереж і месенджерів [Таблиця 7.1].

Рисунок 7.1. Джерела новин та інформації про війну (%)

Q: «З яких джерел ви отримуєте інформацію про війну?»

Респонденти могли вибрати декілька варіантів відповіді, тому сума всіх відповідей перевищує 100%

Base: усі опитані — 3018

Таблиця 7.1. Джерела новин та інформації про війну, в залежності від віку респондентів (%)

Q: «З яких джерел ви отримуєте інформацію про війну?»

	ВІК			
	18-29 років	30-44 роки	45-59 років	60+ років
Телебачення	29	35	47	71
Соціальні мережі	58	56	48	32
Новинні сайти в Інтернеті	45	51	49	37
Канали, розсилки в месенджерах	57	53	39	23
Ютуб	41	38	38	28
Офіційні сторінки державних органів влади	34	32	26	15
Знайомі, родичі	20	20	21	22
Блогери	12	9	9	6
Радіо	4	6	9	13
Газети	4	3	6	11
Вчені	2	2	3	2
Церква, духовні збори	0	1	2	2
Інше	2	2	1	1
Не цікавлюсь	0	1	1	1

Base: українці різного віку, зокрема 18-29 років — 489, 30-44 роки — 883, 45-59 років — 765, 60 років і старше — 881

Українці, що перебувають на вільній території України, досить жваво цікавляться передусім тим, як живуть їхні співгромадяни на тимчасово окупованих територіях, які плани має українська влада щодо припинення війни та відновлення мирного життя, які наслідки (зокрема й економічні) повернення цих територій під контроль України [Рисунок 7.2]. Головним чином саме це цікавить людей різної статі, віку, місця проживання тощо.

Рисунок 7.2. Потреби в інформації щодо тимчасово окупованих територій (%)

Q: «Яку інформацію щодо тимчасово окупованих територій ви хотіли б дізнатись?»

Респонденти могли вибрати декілька варіантів відповіді, тому сума всіх відповідей перевищує 100%

Base: усі опитані — 3018

ГОЛОВНІ ВИСНОВКИ

- Закінчення війни бачиться українцями як безумовна перемога України, повернення всіх тимчасово окупованих територій разом з Кримом, відновлення кордонів 1991 року, без жодних компромісів з ворогом. Це сталі настрій, на межі впевненості.
- Українці, які залишились на тимчасово окупованих територіях, зокрема й ті, що проживають на тимчасово окупованих з 2014 року територіях Донбасу та Криму, не сприймаються вороже. З ними варто зберігати комунікацію. І навіть отримання російських паспортів, як спосіб вижити в умовах окупації, значною частиною українців, що залишаються на вільних територіях, сприймається із розумінням. За відкритий колабораціонізм треба карати, передусім це стосується комбатантів та співробітників, особливо керівників органів окупаційної влади. Правосуддя має відбутись в українських судах, але не виключається й участь міжнародних фахівців або проведення міжнародного трибуналу. Ідея щодо загального обмеження прав для населення цих територій після деокупації не підтримується.
- Можна зазначити високий рівень єдності, згуртованості українців у ці страшні часи. Післявоєнні конфлікти та громадське непорозуміння між різними категоріями українців не сприймаються як вірогідні сценарії. Проявом згуртованості є й помітне покращення ставлення до державної української влади. Певна напруга є хіба що в мовному питанні — ставленні до російськомовності в Україні. Найбільше це відчувається серед тих, хто не користується російською в побуті, серед жителів західних областей України.
- Після перемоги Україна має долати наслідки війни, але окрім безпосередньо руйнувань, пошкоджень і втрат, країні заважатиме відновлюватись і корупція. Ця проблема усвідомлюється і сприймається як серйозний виклик.
- Українцям бракує інформації про своїх співгромадян на тимчасово окупованих територіях, про плани повернення цих територій і встановлення миру, про наслідки деокупації тощо. Найкращими майданчиками для обговорення цих тем є телебачення, соціальні мережі, канали і пабліки у месенджерах.